

*Милица Топаловић**

Институт за политичке студије, Београд

ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА У РЕПУБЛИЦИ АЛБАНИЈИ: САРАДЊА СА ФРАНЦУСКОМ РЕПУБЛИКОМ, СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ**

Сажетак

Рад обухвата широко поље настанка, развоја, али и актуелног стања у високом образовању и науци у Републици Албанији. Високо образовање је у свим посткомунистичким државама огледало читавог друштва и политичко-економског стања државе, те се и у Албанији може приметити дуг еволуциони процес превирања између конзервативних и либералнијих високообразовних политика који је за последицу имао пад квалитета образовања и научног истраживања. На том путу усклађивања са светским и европским стандардима у области високог образовања и науке, рад истражује улогу Француске Републике из чега проистиче истраживачко питање: На ком нивоу су билатерални односи између Републике Албаније и Француске Републике у области високог образовања и науке,

* Имејл-адреса: milica.topalovic@ips.ac.rs.

** Рад је резултат ангажовања аутора на пројектима Института за политичке студије, које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација, као и активности реализованих у оквиру пројекта Оснаживање и перспективе научне сарадње на Западном Балкану, који финансира Министарство за Европу и спољне послове Републике Француске, а који се реализује у сарадњи INALCO (Париз, Француска), Института за политичке студије (Београд, Србија), Филолошког факултета (Никшић, Црна Гора) и Правног факултета (Битољ, Северна Македонија), као и неакадемских партнера (EUROPANOVA Academia и Cercle).

имајући у виду да је Република Албанија стални члан франкофоне организације, као и чињеницу да је удео албанског франкофоног становништва знатан? Рад ће нарочито узети у обзир мобилност албанских студената, програме и пројекте који се спроводе на албанским универзитетима уз помоћ Владе Француске, универзитета, градова и региона, и приватних компаније, али ће обухватити и проблеме превеликог одлива образованог и радно способног становништва. Закључак ауторке је да је присуство Француске незанемарљиво, али и даље недовољно с обзиром на традиционално добре односе ових двеју држава. Од нарочитог значаја ће бити коришћење методе анализе докумената, генеалогичке, као и аналитичко-дескриптивних метода.

Кључне речи: Република Албанија, високо образовање, наука, Француска Република

УВОД

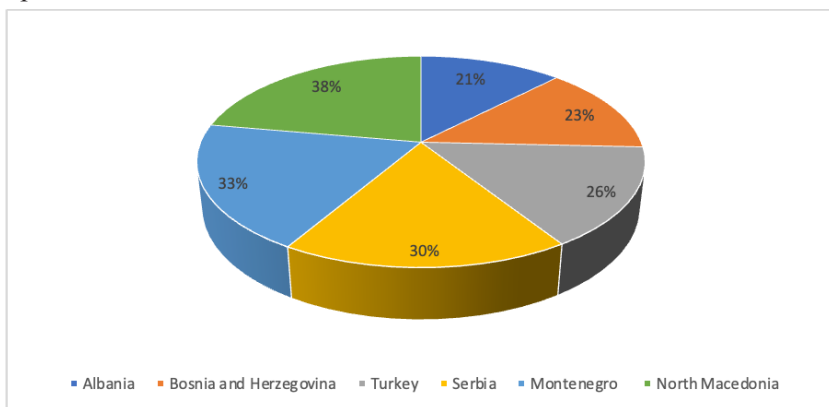
Албанија је једна од држава у развоју, односно држава Западног Балкана која је и даље у процесу демократске консолидације. Важан аспект његовог развоја је област високог образовања, препознавање научног и истраживачког потенцијала, и интеграција истраживачке заједнице са европском и међународном, као и са приватним пословним сектором у Албанији (Regional Cooperation Council 2022, 6). Истовремено, комунистичка позадина, заједно са недовољно развијеном привредом, лошим политикама и корупцијом, онемогућавају развој и приближавање светским и европским стандардима у области високог образовања, насупрот отворености и могућностима кроз мобилност студената и пројектног финансирања које пружају државе чланице Европске уније и међу њима Француска. Званично је систем високог образовања у Албанији настао 1957. године са оснивањем Универзитета у Тирани који је стављен под окриље Института за политехнику основаног 1951. године и остао једини универзитет до 1990. године (Papadophulli and Mico 2016, 21–22). Високо образовање и наука се у Албанији тренутно налази у надлежности Министарства за просвету и спорт – промене назива и надлежности министарстава су честа појава у влади.¹

¹ До 2021. године високо образовање је било у оквиру Министарства просвете, спорта и омладине.

Најзначајније саветодавно тело Министарству у процесу израде националних стратегија, програма, директива и препорука у високом образовању и науци је Савет за високо образовање и научно истраживање (*Council of Higher Education and Scientific Research – KALKSH*) основано је 2020. године (Halili 2020). Образовање овакве институција сигнализирала је чињеница да је 2019. године Албанија бележила најмању стопу високообразованих у Европи и на Западном Балкану. Само 21% становништва до 30 година су имали диплому основних академских студија (Графикон 1) (Albanian Daily News 2019).

Посебан проблем у албанском друштву је феномен који неславно називају „одлив мозга” (*brain drain*), или „одлив људског капитала” (*human capital flight*) који означава емиграцију несвршених студената или високообразованог становништва и који углавном погађа сиромашне, неразвијене или недовољно развијене државе (видети Crush and Hughes 2009). Албанија, као држава предводница европског континента у лошој емиграционој статистици, свеукупним лошим економским стањем, а и занемаривањем просвете, науке и технолошког развоја, као да мотивише младе људе да се одлуче за овај корак.

Графикон 1. Процент високообразованих у одређеним балканским државама 2019. године

Извор: Albanian Daily News 2019.

Академске 2013/14 године, албанске универзитете, од којих је било само 15² државних и чак 44 приватних високошколских установа, похађало је 160 хиљада студената (Ministry of Education and Sport 2014). Просечна цена школарине у претходној академској 2022/23 години на албанским универзитетима износила је од 55 хиљада лека на Универзитету у Драчу (510 евра) до 450 хиљада лека на Универзитету уметности у Тирани (4.160 евра), док су буџетирани средства за високошколске установе утврђена још Уредбом из 2003. године (Ministria e Arsimit dhe Sportit 2023), чији су одређени чланови мењани, али не и директива у потпуности. Неадекватност финансирања и магловита разлика између приватних и државних универзитета, доводи до немогућности развоја и праћења светских и европских стандарда у пољу образовања и научног истраживања, те албански универзитети покушавају да конкурисањем на међународне пројекте надокнаде инфраструктурне, логистичке, али и технолошке недостатке. Честе промене закона о високом образовању, као додатна отежавајућа околност високошколским установама, узрокују промене политичких партија на власти и са њима две супротне струје мишљења: једну која обећава радикалне промене и сврстава високо образовање, науку и технолошки развој у ред приоритетних грана за економски и друштвени развој државе, али и она друга која тврди да ће свака реформа неповратно уништити албански систем образовања (Teqja and Dennis 2016, 543).

Међусобна партијска превирања и немогућност да се усклади терцијални ниво образовања са трендовима и стандардима у свету, демотивисало је већу заинтересованост богатих европских држава за улагањем и опсежнијом сарадњом са Албанијом. Француска је вероватно најбољи пример такве политике, у којој две државе пријатељске државе (*Les 4 couleurs n.d.*) деценијама нису имале дубљу сарадњу у области високог образовања, науке, технолошког развоја и истраживања. Већа заинтересованост Француске за ову државу, али и албанских високообразовних институција и истраживачких центара за сарадњу са Француском видљива је тек

² У државне високошколске установе спадају универзитети *Tiranës, Politeknik i Tiranës, Bujqësori i Tiranës, Luigj Gurakuqi Shkodër, Aleksandër Xhuvani Elbasanit, Fan S. Noli Korçë, Ismail Qemali Vlorë, Eqrem Çabej Gjirokastër, Aleksandër Moisiu Durrës, Universiteti i Arteve Tiranë, Universiteti i Sporteve Tiranës, Universiteti i Mjekësisë së Tiranës, Akademia e Studimeve Albanologjike, Akademia e Forcave të Armatosura, Akademia e Sigurisë* (Ministria e Arsimit dhe Sportit 2023).

последњих десетак година, са потенцијалом да обим сарадње порасте у наредним годинама.

Рад је подељен на четири целине. Након увода у тему, ауторка ће представити историју развоја албанских високообразовних политика у транзиционом периоду, као увертиру за централни део истраживања у коме ће бити представљена улога Француске у високообразовном систему у Албанији, након чега ће уследити закључак.

ИСТОРИЈА ВИСОКООБРАЗОВНИХ ПОЛИТИКА У АЛБАНИЈИ У ПЕРИОДУ ОД 1990. ДО 2023. ГОДИНЕ

Албанија је, кроз историју, искусила много проблема који су се директно рефлектовали кроз високо образовање, науку, технолошки развој. Први битан разлог произилази из прошлог државног и друштвеног уређења, тј. социјализма, који је у Албанији био један од најзатворенијих, најригорознијих и екстремно изолован. Друштвена мобилност готово да није постојала ни у оквиру саме државе, што имплицира да ни размене знања какве познајемо данас у глобализованом друштву, није било. Из тог разлога се Албанија деведесетих година нашла на самом врху држава у свету по броју емиграната, нарочито студената и високообразованих.

Процењује се да је чак половина студената, универзитетских професора и младих интелектуалаца тада емигрирало из Албаније (Gedeshi et al. 1999), док је чак 63% оних који нису отишли, изразило жељу да привремено или заувек напусте државу (не постоје студије које су испитале последице таквог таласа и одлива „интелектуалне елите” из државе која броји нешто више од два милиона људи). У сваком случају, постоје подаци који доказују да се талас емиграција студената и најобразованијих Албанаца наставио и у двехиљадитим, да су несвршени студенти и академски радници у иностранству постигли запажене каријере, а да се велика већина није никад више вратила у Албанију (King 2005, 148). Подаци из 2013. године наводе да је број емиграната из Албаније чак 43,6% укупног становништва са сталним пребивалиштем у Албанији, док је по броју високообразованих друга у Европи (31,3%), после Малте (36,5%) (Gëdeshia and King 2019, 20). Чак две трећине албанских докторанада и свршених доктора наука који су напустили Албанију и своје школовање наставили у иностранству, наводе да су политичка нестабилност и свеprisутна корупција разлози због којих се никада неће вратити у матицу (20).

Високообразовне политике у Албанији се прецизно могу пратити са сменом политичких партија на власти које су имале друга-чија виђења и стратешку одређеност према високом образовању и науци. Почетни период транзиције у Албанији (1990–2005) у области високог образовања обележен је отварањем и повећањем броја државних високошколских установа које су претваране у универзитете (Kajsiu 2015, 15), као и покушајем вредносног и техничког прилагођавања традиционалног система новом политичком и економском поретку (Papadhropulli and Mico 2016, 23). Само у периоду између 1992. и 1998. године, отворено је чак шест државних универзитета, а до 2005. године, сваки већи град у Албанији је имао свој универзитет (Kajsiu 2015, 15). То је за последицу изазвало значајан пад квалитета наставе са енормним порастом броја студената, недовољним средствима издвојених буџетом, као и дефицитом наставног кадра који је у претходном периоду емигрирао из Албаније. Истовремено овај период обухвата и потписивање Болоњске декларације 2003. године, којим је најављено не само економско и политичко, већ и образовно „враћање Европи” (Héritier 2005). Управо тај корак је значајан за државе које нису пуноправне чланице Европске уније, као први али битан корак за улазак у простор европских високообразовних политика (Vukasović 2012).

У периоду од 2005. до 2013. године и доласком на власт Демократске странке (*Partia Demokratike e Shqipërisë*) отворено је и лиценцирано чак педесет приватних универзитета, чиме је Албанија постала држава са највише таквих установа на милион становника у Европи (Kajsiu 2015, 15). Усвојен је читав низ препорука о високом образовању које, пре свега, имају за циљ социјални и економски напредак државе, као и оснаживање капацитета појединца (Moga et al 2015, 29). Стварање компетентних стручњака и повезивање са локалном заједницом и компанијама кроз организацију тренинга и курсева, за последицу је требало да има и економско оснаживање албанских универзитета (Hatakenaka and Thompson 2006). Усвајање Закона о високом образовању (2007) и Стратегија о високом образовању (2009-2015), иако су довели до дефинисања дугорочних циљева у области науке и високог образовања и омогућили већу аутономију универзитета, остали су далеко од међународних стандарда (World Bank 2012). Пропуштена је прилика да Албанија уђе у тзв. трећу универзитетску мисију (*third mission within universities*), која се магловито дефинише и обухвата активности изван наставе и истраживања (Görason, Maharajh and Schmoch 2009; Vorley and

Nelles 2008), односно омогућава коришћење и тестирање научних знања изван академске сфере са неакадемским секторима (Tuunainen 2005). У пракси, доношење закона и стратегија је било мртво слово на папиру јер је Влада поновила исту грешку из претходног периода и на рачун квалитета радила на квантитету високообразовних институција. Ако се томе додају и скандали са куповином диплома, корупцијом и све слабијим стандардима у настави (Kajsiu 2015, 15), може се закључити да је високо образовање у овом периоду било на најнижем нивоу.

Повратак на власт Социјалистичке партије Албаније 2013. године, обележава почетак реформи и доношења високообразовних политика које су и данас актуелне. Већ 2014. године, путем инспекцијског надзора, затворено је чак 17 приватних и осам државних универзитета (Kajsiu 2015, 16), што је озбиљно узбуркало јавност. Омогућавањем финансирања државних универзитета из приватних извора, а могућност државног финансирања приватних високошколских установа, у потпуности је замаглило разлику између њих (16) и не може се приписати као успех социјалиста. Много промена није било ни усвајањем најављеног новог Закона о високом образовању (2015) и на основу њега нове Стратегије која је предвиђала подизање стандарда, повратак поверења у високошколске установе у Албанији и њихово отварање ка региону и свету.

Нова Стратегија о високом образовању за период 2021-2026 обухвата уско циљеве који су претходним стратегијама пропуштени, а тичу се интернационализације високог образовања, побољшања квалитета оквира за процену програма и акредитације програма високошколских установа, унапређење високошколске истраживачке инфраструктуре, информационо-технолошку инфраструктуру (*ICT*), као и унапређење услуга високошколских установа (European Commission [EC] 2023). Јасно је изражен став да Албанија тежи укључивању у Европски научно истраживачки простор (*European research area – ERA*).³ Први корак ка укључивању у Европски научно-истраживачки простор десио се 2008. године партиципацијом Албаније у Седми европски оквирни програм за истраживање и развој (*EU's 7th Framework Programme of R&D*)

³ У процесу евроинтеграција ЕРА представља својеврстан економски, политички, али и културно-стратешки подухват у циљу стварања јединственог европског простора, водећег у свету и заснованог на знању, односно образовању и науци (видети Stojanović i Matić 2010; Rogač Mijatović 2021, 90).

(Council of Ministers 2009). С обзиром на закључак из 2020. године добијен економетричним методама, да високо образовање и улагање у науку има позитиван ефекат на раст бруто домаћег производа (Osmani and Jusufi 2020, 100),⁴ не изненађује чињеница да је нова Стратегија (2021-2026) усвојена већ следеће године.⁵

Места за побољшање и приближавање развијеним државама Европске уније у пољу високог образовања и научног истраживања обухваћена су препорукама последње Мапе пута. Препоруке се конкретно односе на: повећање нивоа инвестиција у стратешки и економски значајне образовне и научне области, повећање мобилности и сарадње високошколских и научних институција у региону и шире, додатно прилагођавање законодавног оквира, повећање видљивости високошколских и научних институција кроз креирање базе података, усвајање и имплементацију приступних политика (које су за сада имплементиране једино од стране Медицинског факултета у Тирани, који бележи значајне резултате у осавремењивању и мобилности студената и професорског кадра), али и омогућавање двосмерне комуникације између академске и научне заједнице (Regional Cooperation Council 2022, 7). Оно што је и овог пута пропуштено да се уврсти у конкретне смернице Мапе пута је и научноистраживачки рад као најзначајнији фактор за акредитацију високошколских установа, који није узет у обзир.

С обзиром на непрестану промену законодавног оквира и аката који се на основу њега доносе, стиче се утисак да Албанија не постиже запажене резултате *top-down* правцем. Честе легислативне промене за последицу имају сталну институционалну транзицију високошколских установа у којој квалитет наставе и научних истраживања остају по страни. Административне потешкоће и опште политичко-економско стање у држави ипак су довеле до једног позитивног исхода. Он се огледа у самосталној институционалној и индивидуалној опредељености високошколских установа, истраживачких центара, истраживача и студената ка успостављању регионалних и међународних конекција. Консеквенционално,

⁴ Иако је у истраживање рађено на студији држава Западног Балкана, у анализу су узете Албанија, Црна Гора, Северна Македонија и Косово*, док, како наводе аутори, није било довољни података за Србију и Босну и Херцеговину.

⁵ Године 2005. средства издвајана за научна истраживања и развој износила су тек 0,18% БДП у Албанији, што је најмањи ниво средстава на читавом европском континенту (Albana 2005).

таква сарадња производи мноштво прилика како за саме установе, тако и за појединце отварајући им врата за финансирање различитих пројеката, мобилност наставног кадра и студената, као и побољшање инфраструктурних и техничких услова. Дакле, може се закључити да решење основних проблема у високом образовању у Албанији лежи у аутономности универзитета и истраживачких центара који имају потенцијал да утичу на доношења политика и закона који су применљиви и ефикасни у систему (*bottom-up*).

БИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА СА ФРАНЦУСКОМ РЕПУБЛИКОМ У ОБЛАСТИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

Албанија је држава чланица Међународне организације за Франкофонију од 1999. године, са укупно 30 хиљада становника који се користе француским језиком, што чини 1% укупног албанског становништва (Organisation Internationale de la Francophonie [OIF] 2022). Како је француски други највише коришћен страни језик у држави, отвара се додатан простор за опсежнијом сарадњом и подршком Француске. Сарадња се не огледа само у одржавању и оснаживању позиције француског језика у Албанији, помоћи путем пројеката, мобилности студената и професора, већ и свеопштом подршком Владе Француске пуноправном чланству Албаније у Европској унији (Ministère de l'Europe et des affaires étrangères n.d.). Најзначајнији моменат отварања Француске и њене веће заинтересованости не само за Албанију већ за читав регион Западног Балкана је 2019. година када је усвојила Стратегију за Западни Балкан којом је прекинут дводеценијски период њене непримећене присутности (Тодоровић Лazić i Колaковић 2022, 199).

Најзначајнија подршка, коју уживају готово све балканске државе, огледа се у расписивању редовних конкурса Владе Француске за стипендирање албанских студената, којима се отвара могућност да одређени период проведу у Француској и тамо усаврше своје знање. Стипендије су намењене углавном свршеним дипломцима који би мастер, докторске или постдокторске студије наставили у Француској. На тај начин се знатно повећава мобилност младих људи, али и изграђују интелектуалци који знање стечено на елитним француским универзитетима могу пренети назад у своју државу, истовремено стварајући значајан социјалан капитал. С друге стране, Француска овим путем шири франкофону заједницу у

Албанији, као и утицај у виду промоције и одржавања меке моћи у овој геостратешки значајној држави.⁶ Међутим, иако се свеукупни билатерални односи између ове две државе заиста могу описати пријатељским (*Ambassade de France en Albanie* 2023), опште запажање је да је француско присуство у Албанији диспропорционално добрим билатералним односима.

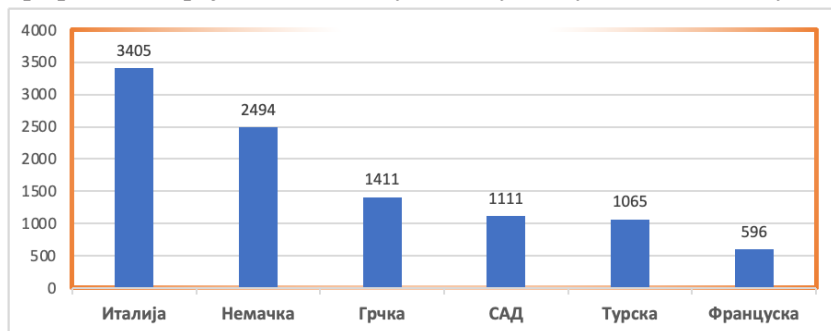
У области високог образовања, науке, културе и технолошког развоја у периоду од 1996. до 2006. године није потписан нити један споразум о сарадњи између Француске и Албаније (*Sénat* 2007). Албанија је стратешком недоследношћу у доношењу и спровођењу политика везаних за терцијални ниво образовања и науку, допринела овом лошем тренду. Разлог зашто је тек од 2006. године Француска поново постала заинтересована за сарадњу у области високог образовања, културе и науке лежи у већ поменутом пуноправном чланству у Међународној организацији за Франкофонију, али и коначном потписивању Споразума о сарадњи и придруживању са Европском унијом. Насупрот жељи, први резултати нису били задовољавајући, те 2006. године је само 62 албанска студента полагало француски језик као услов за упис на француске универзитета, насупрот броју од 150 колико је у ранијим годинама био просек (*Sénat* 2007). Већ 2007. године од укупно 730 хиљада евра издвојених за француско-албанску сарадњу, 24% (175.200 евра) одлази на стручно усавршавање и мобилност студената, 20% на промоцију француског језика (2007), чиме се јасније види стратешка одређеност Француске.

У годинама које су уследиле, отвореност европских, и међу њима француских универзитета за студенте, младе истраживаче и академске раднике са простора Западног Балкана се променила. У претходних неколико година албански, српски, македонски, црногорски, босански студенти имају много више могућности за студирање у Француској. Поред поменуте сарадње у виду отварања конкурса и позива Владе Француске за студентске стипендије, албански студенти могу конкурисати и за програме размене Европске уније (попут *Erasmus +*), у којима је Француска истакнута држава чланица, што се може сврстати у индиректно финансирање, као и за Ајфелове стипендије за изврност (*Les bourses Excellence Eiffel*). Поред тога, постоји могућност и за ослобађање од школарине за

⁶ Само у 2021. години, у Француској је забележен број од 370 хиљада страних студената (*Campus France* 2021, 1).

студенте изван Европске уније, у које свакако спада и Албанија, који плаћају диференцијалне накнаде (Campus France n.d.). Од 2021. године, мало мање од шест стотина студената основних, мастер, докторских и постдокторских студија из Албаније одлучује се за неки вид размене или наставка школовања у Француској (Campus France 2021, 53). За академску 2023/24 годину, за албанске студенте основних студија доступно је чак 43 позива за стипендије које финансира држава, универзитети, градови и региони или приватни сектор, 115 позива за мастер студенте, 20 за докторанде и девет позива за постдокторске студије (Campus France 2023). Међутим, без обзира на могућности које им се пружају у Француској, албански студенти се радије одлучују да наставе образовање у другим европским државама као што су Немачка, Италија, Румунија, Грчка и Турска, док знатан број одлази у Сједињене Америчке Државе (Графикон 2). Француска је тек шеста омиљена држава у свету албанским студентима.

Графикон 2. Број албанских студената у свету за 2023. годину

Извор: UNESCO 2023.

Многи албански студенти, без обзира на знање француског језика, ипак одлучују да остану у држави. У области високог образовања међу албанским универзитетима, издваја се Универзитет у Елбасану где је, захваљујући Француској алијанси (*l'Alliance Française*) и Асоцијацији француско-албанског пријатељства (*l'Association de l'Amitié Albanie-France*), као и Амбасади Француске, омогућено студирање на француском језику и то у оквиру система Основне-Мастер-Докторске студије (*Licence Master Doctorat – LMD*) (Unielbafrancophones 2009). Овај систем одговара систему три-пет-осам година студирања након чега се дипломе признају у свим државама

које су овај систем прихватиле (48 држава), а чији је циљ постизање истоветности у стандардима и промоција мобилности студената унутар ових држава (L'étudiant 2021).

Универзитет у Тирани је кроз програме Еразмус+ (*Erasmus+*) и КА 1, у последњих неколико година потписао споразуме са чак седам француских високошколских установа (*Université de Poitiers [UFR Science économiques, Institut de préparation à l'administration générale, UFR lettres et langues], Université Bordeaux Montaigne, Ecole des Mines d'Alles, Université Clermont Auvergne, Nantes Université, Université Paris Nanterre, UTC Compiègne*) (University of Tirana n.d.). Сарадња се огледа у размени студената и наставног кадра, заједничким истраживачким пројектима, развоју курикулума, коменторству над студентима мастер и докторских студија. Један од универзитета који се издваја по броју добијених пројеката и сарадње у региону и шире је Пољопривредни факултет у Тирани. Најзаступљенији партнер у финансирању, али и спровођењу заједничких пројеката је Француска (Regional Cooperation Council 2022, 22),⁷ којој је пољопривреда нарочито значајна грана привреде.

У оквиру Универзитетске агенције за Франкофонију (*L'Agence Universitaire de la Francophonie – AUF*) која окупља више од хиљаду универзитета и истраживачких центара у чак 115 држава и као таква представља највеће образовно удружење на свету (AUF 2021), значајно место заузимају албански универзитетски центри. Албанија је постала почасни члан ове агенције за Централну и Оријенталну Европу 2023. године, али је и пре тога била корисник услуга међу којима се издваја поменути Универзитет у Тирани који је од 2019. године партнер на пет различитих научно-истраживачких пројеката. Директни и/или латентни циљ сваког појединачног пројекта је свакако промоција француског језика и културе. У најновијем позиву за финансирање пројеката за 2023. годину у циљу изградње Европског истраживачког простора, укључивања истраживачких центара из овог региона, али и стварања повезаности међу истраживачким и научним тимовима са франкофоних територија, поново се истакао Универзитет у Тирани.⁸

⁷ Поред Француске, овај високошколска установа има успешну сарадњу и са установама у Италији, Немачкој, Србији, Црној Гори и Северној Македонији (Regional Cooperation Council 2022, 22).

⁸ Пројекат који ће бити финансиран од стране Универзитетске агенције за франкофонију је “Faciliter et soutenir l’extension des itinéraires culturels du conseil de l’Europe dans la WEB – EXITINCULTWEB”.

С друге стране, учење албанског језика и књижевности у Француској је врло интересантан облик сарадње ових двеју држава. У оквиру Националног института за језике и источњачке цивилизације (*Institut national des langues et civilization orientale [INALCO]*) постоји могућност за учењем и изучавањем албанског језика, културе и књижевности на сва три нивоа (основне, мастер, докторске – *LMD*) и представља једину високошколску установу која је то омогућила (INALCO 2021/2022, 3).

ЗАКЉУЧАК

Албанија, као посткомунистичка држава, прошла је трновит пут у политичко-економској трансформацији и отварању својих граница свету. На том путу, Албанија је изгубила више него потребне студенте, свршене дипломце и академске раднике, који су своју шансу тражили у другим државама и на другим континентима. То се није одразило само на пад броја грађана, већ и на могућност брже и ефикасније транзиције, модернизацију и напредак читавог друштва. Транзициони период и даље траје и он се, можда и најбоље може сагледати у области високог образовања и науке. Иако се не може рећи да је успела у потпуности да консолидује систем високог образовања и научног истраживања са светским и европским стандардима, Албанији, односно албанским високообразовним и научно-истраживачким институцијама се не може одрећи напредак који су постигле у последњој деценији.

Недовољна и неистоветна стратешка опредељеност правца развоја високог образовања и науке политичких партија које су се смењивале на власти, довеле су до гомилања администрације и затрпаности нејасним и дисфункционалним променама. Честа отварања, затим затварања универзитета у спрези са неговањем културе потплаћивања и корупције, за последицу је имало неповерење у високошколске установе како грађана Албаније, тако и заинтересованих западноевропских држава за сарадњом. Без обзира на велике институционалне промене, закључак ауторке је да је правац *одоздо-на више* једини који може имати плодно дејство у високом образовању и науци у Албанији. На тај начин су самостално установе почеле да се умрежавају са регионом и светом, отварајући врата за многобројне пројекте, мобилност студената, инфраструктурна и техничка побољшања. Улагањем у образовање

и науку, универзитети и истраживачки центри, могли би да буду „тачка повратка” младих образованих људи, истраживача и доктора наука, а не место из којег и због којег неповратно одлазе из државе.

Француска је држава која је у последњих десетак година имала слуха за албанске потребе у области високог образовања и науке. У први мах, политика „отворености” француског високообразовног система за албанске студенте и улагање у научно-истраживачки потенцијал Албаније, имали за циљ ширење и учвршћивање позиције француског језика у Албанији и јачање њене меке моћи *en générale*. Међутим, неговање традиционално добрих односа са Албанијом на највишем политичком нивоу, није у потпуности довело до очекиваних исхода у албанском високообразовном систему. Још увек се не може се констатовати да је Француска у Албанији превише присутна, нити да је омиљена дестинација албанским студентима иако је Стратегијом за Западни Балкан 2019. године, јасно изразила своју заинтересованост за цео регион. С друге стране, на микро нивоу, она је држава која знатно стимулише развој науке и мобилност студената, отварајући могућност за стипендирањем, стручним праксама и усавршавањем заинтересованих појединаца. На основу тога се може закључити да је улога Француске у високообразовном систему Албаније и даље на много нижем нивоу у односу на очекиване, али да постоји велики потенцијал да се билатерална сарадња у наредном периоду повећа.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Stojanović, Đorđe i Petar Matić. 2010. „Koncept strateške kulture: slučaj EU.” *Politička revija* 25 (3): 311–344. DOI: 10.22182/pr.2532010.17.
- Rogač Mijatović, Ljiljana. 2021. „Nova era Evropskog istraživačkog prostora? Ka nauči zasnovanoj na javnim vrednostima.” *Politička revija* 70 (4): 85–103. DOI: 10.22182/pr.7042021.5.
- Albanian Daily News. 2019. “Albania, lowest level of people with high education.” *Albanian Daily News*. January 25. <https://albaniandailynews.com/news/27571>.
- Ambassade de France en Albanie. 2023. “Visite du Président de la République.” *Ambassade de France en Albanie*. Le 7 Novembre. <https://al.ambafrance.org/Visite-du-President-de-la-Republique>.

- Campus France. 2023. “Annuaire des programmes de bourses.” *Campus France*. <https://campusbourses.campusfrance.org/#/catalog?lang=fr&cid=174>.
- Campus France. 2021. “Chiffres clés de la mobilité étudiante dans le monde.” *Campus France*. https://ressources.campusfrance.org/publications/chiffres_cles/fr/chiffres_cles_2021_fr.pdf.
- Council of Ministers of Republic of Albania [CoMRA]. 2009. “National Strategy of Science, Technology and Innovation 2009–2015.” *Council of Ministers of Republic of Albania*. https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p:usmarcdef_0000187164&file=/in/rest/annotationSVC/Download-WatermarkedAttachment/attach_import_9ee9c7b8-c219-4fbb-91d9-86610e9b8994%3F_%3D187164eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000187164/PDF/187164eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A91%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C0%2C842%2Cnull%5D.
- Crush, J., and Hughes, C. 2009. “Brain-drain.” *International encyclopedia of human geography*, eds. In R. Kitchin and N. Thrift, 342–347. Amsterdam: Elsevier.
- European Commission [EC]. 2023. “Eurydice – Ongoing Reforms and Policy Developments – Albania.” *European Commission*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/albania/national-reforms-higher-education>.
- Gëdeshi, Ilir, and Russell King. 2019. “The Albanian scientific diaspora: can the brain drain be reversed?” *Migration and Development* 10 (1): 19–41. doi: 10.1080/21632324.2019.1677072
- Gedeshi Ilir., H. Mara, R. Dhimitri and K. Krisafi. 1999. *Emigrimi i Elite's Intelektuale nga Shqiperia gjate Periudhes se*. Tirana: Tranzicionit, Luarasi.
- Görason, B., R. Maharajh, and U. Schmoch. 2009. “New activities of universities in transfer and extension: Multiple requirements and manifold solutions.” *Science and Public Policy* 36: 157–164.
- Halili, Eduard. 2020. “New Educational Council Established in Albania.” *Albanian Daily News*. November 27. <https://albaniandailynews.com/news/new-educational-council-established-in-albania>.
- Héritier, A. 2005. “Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment.” In F. Schimmelfennig and U. Sedelmeier

- (eds.), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca: Cornell University Press.
- Institut national des langues et civilisation orientale [INALCO]. 2021/2022. “Albanais. Licence LLCER.” *Institut national des langues et civilisation orientale*. http://www.inalco.fr/sites/default/files/asset/document/formation_albanais_licence_llcer_2021-2022_0.pdf.
- Kajsiu, Blendi. 2015. “Higher Education in Albania: The Never-Ending Challenge.” *International Higher Education* 82: 15–16.
- King, Russell. 2005. “Albania as a laboratory for the study of migration and development.” *Journal of Southern Europe and the Balkans* 7 (2): 133–155.
- L’Agence Universitaire de la Francophonie [AUF]. 2023. “Appel à projets 2023 – Soutien aux équipes de recherche en Europe Centrale et Orientale – SER – ECO: Résultats disponibles.” *L’Agence Universitaire de la Francophonie*. <https://www.auf.org/nouvelles/actualites/appel-projets-2023-soutien-aux-equipes-de-recherche-en-europe-centrale-et-orientale-ser-eco-resultats-disponibles/>.
- L’Agence Universitaire de la Francophonie [AUF]. 2021. “Statuts de l’Agence Universitaire de la Francophonie.” *L’Agence Universitaire de la Francophonie*. <https://www.calameo.com/auf/read/0061183918d5e0ebc9edf?page=1>.
- Le4couleurs.n.d. “L’histoire de l’amitié Franco-Albanaise.” *Le4couleurs*. <http://www.les4couleurs.com/association-les-4-couleurs-qui-sommes-nous/histoire-de-lamitie-franco-albanaise/>.
- L’étudiant. 2021. “Qu’est-ce que le système LMD (licence-master-doctorat)?” *L’étudiant*, 22 décembre. <https://www.letudiant.fr/etudes/fac/qu-est-ce-que-le-systeme-lmd-licence-master-doctorat.html>.
- Ministère de l’Europe et des affaires étrangères. 2019. “France and Albania.” *Ministère de l’Europe et des affaires étrangères*. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/albania/france-and-albania-65014/>.
- Ministria e Arsimit dhe Sportit. 2023. “Pakti Për Universitetin.” *Ministria e Arsimit dhe Sportit*. <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2019/01/DRAFT-PAKTI-PER-UNIVERSITETIN.pdf>.
- Ministry of Education and Sport [MoES]. 2014. “Report of the higher education reform in Albania.” *Ministry of Education and Sport*. <http://www.arsimi.gov.al>.

- Mora José-Ginés, Camino Ferreira, Javier Vidal, and María-José Vieira. 2015. "Higher education in Albania: developing third mission activities." *Tertiary Education and Management* 21 (1): 29–40. DOI: 10.1080/13583883.2014.994556.
- Organisation Internationale de la Francophonie [OIF]. 2022. "La langue française dans le monde 2019–2022." *Organisation Internationale de la Francophonie*. https://www.francophonie.org/sites/default/files/2023-03/Rapport-La-langue-francaise-dans-le-monde_VF-2022.pdf.
- Osmani, Fadil, and Gezim Jusufi. 2022. "The Contribution of Higher Education to Economic Growth of Western Balkans: Evidence from Kosovo, Albania, North Macedonia, and Montenegro." *Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations* 9 (1): 85–106. DOI: 10.22598/iele.2022.9.1.4.
- Papadhopulli, S. and Mico, H. 2016. "Higher education and research in Albania in the way of achieving the objectives of Bologna declaration." *Journal of Research and Innovation in Higher Education* 2 (1): 21–57.
- Regional Cooperation Council [RCC]. 2022. "Research Infrastructure Roadmap for Albania." *Regional Cooperation Council*. file:///C:/Users/PC/Desktop/Projekti/Projekat%20Francuska/SPM/RI%20Roadmap%20Albania%20digital.pdf.
- Sénat. 2007. "La vocation européenne de l'Albanie." *Sénat*, 24 octobre. <https://www.senat.fr/ga/ga78/ga782.html>.
- Teqja Zydi, and Samuel F. Deniis. 2016. "Creative thinking, critical thinking and systemic thinking – Key instruments to deeply transform the higher education system in Albania: The case of landscape architecture." *Educational Alternatives* 14: 543–555.
- Todorović Lazić, Jelena, et Kolaković, Aleksandra. 2022. "Les Balkans Occidentaux aux yeux du quotidien le monde: 2013 – 2020." A *Srpska politička misao*, eds. Jelena Todorović Lazić et Aleksandra Kolaković, posebno izdanje: 191–237. DOI: 10.22182/spm.specijal22022.8.
- Tuunainen, J. 2005. "Hybrid practices? Contributions to the debate on the mutation of science and university." *Higher Education* 50: 275–298.

- University of Tirana n.d. “Exchange programme.” *University of Tirana*. <https://unitir.edu.al/eng/marrevshjet-erasmus-kal-te-nenshkruara-nga-universiteti-i-tiranes/>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. 2023. “Global Flow of Tertiary-Level Students.” *UNESCO*. <https://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>.
- Vorley, T., and J. Nelles. 2008. “(Re)conceptualising the academy: Institutional development of and beyond the third mission.” *Higher Education Management and Policy* 20: 119–135.
- Vukasovic, Martina. 2012. “European Integration in Higher Education in the Western Balkan Countries (WBC) a review of literature.” *EIHER-WBC Working Paper Series*. <http://hdl.handle.net/1854/LU-4352117>.
- Zotaj, Albana. 2005. “Mapping Exercise.” *Geographic studies center*. <https://slideplayer.com/slide/4374486/>.
- World Bank [WB]. 2012. “Albania – Tertiary education: University governance under the Higher Education law 2007 – Guidelines for strategic planning (Policy brief No. 3).” *World Bank*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/16274112/albania-tertiary-education-university-governance-under-higher-education-law-2007-guidelines-strategic-planning>.

Milica Topalović*

Institute for Political Studies, Belgrade

**HIGHER EDUCATION AND SCIENCE
IN THE REPUBLIC OF ALBANIA:
COOPERATION WITH THE
FRENCH REPUBLIC, STATE AND PERSPECTIVES**

Resume

The work covers a wide field of origin, development, but also the current state of higher education and science in the Republic of Albania. In all post-communist countries, higher education is a mirror of the entire society and the political-economic state of the country, and in Albania, too, a long evolutionary process of turmoil between conservative and more liberal higher education policies can be observed, which resulted in a decline in the quality of education and scientific research. On this path of harmonization with world and European standards in the field of higher education and science, the paper investigates the role of the French Republic, which gives rise to the research question: At what level are the bilateral relations between the Republic of Albania and the French Republic in the field of higher education and science, bearing in mind that is the Republic of Albania a permanent member of the francophone organization, as well as the fact that the share of the Albanian francophone population is significant? The work will especially take into account the mobility of Albanian students, programs and projects implemented at Albanian universities with the help of the Government of France, universities, cities and regions, and private companies, but will also include the problems of excessive outflow of educated and able-bodied population. The author's conclusion is that the presence of France is not negligible, but still insufficient considering the traditionally friendly relations of these two countries. Of particular

* E-mail address: milica.topalovic@ips.ac.rs.

• Овај рад је примљен 08. септембра 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. новембра 2023. године.

importance will be the use of the method of document analysis, genealogy, as well as analytical-descriptive methods.

Keywords: Republic of Albania, higher education, science research, French Republic